

ORTAK TÜRK KÜLTÜREL DEĞERLERİN TAŞIYICISI OLARAK TÜRK FOLKLORÜ

The Turkish Folklore As A Carried of Common Culturel Value

Hüseyn İSMAYILOV*

Abstract: *In the article is investigated the problem of folklore as a carried of common culturel value. The turkish folklore also is analysed as carried of common culturel value. İs determined that folklore is the main element of the culturel value system.*

Keywords: *Turkish, Folk, Folklore, Culture, Value, System*

Çağdaş dönemi tanımlayan en önemli özelliklerden biri milli manevi, sosyal-kültürel ve edebi estetik rezervlerin seferber edilmesiyle toplumun manevi temellerini kuvvetlendirmek, etnik kültürel sistemin yapıcı tavır stereotipilerini küresel uygarlıklara entegre etmektedir. Bilgelik ve zekâ, harmoni ve enformasyon asrı olarak karakterize ettiğimiz XXI. yüzyıl dünya halkları karşısına etnik-millî bilgelikten, harmoniye hizmet eden zekâdan ileri gelen enformasyon arsenalının belirlenmesi talebini gündeme getiriyor. Halkın manevi varlığının en belirgin ifadesi olarak bilinen halk biliminde muhafaza edilen enformasyonlar aynı zamanda halkın tarihi kültürel düzeyinin somut bir göstergesidir. Bu sebeple halkın ister kendini kendine, isterse de dünyaya tanıtması halk bilimi ırsının öğrenilmesi dışında gerçekleşemez.

Profesör Yaşar Garayev`in belirttiği gibi, kadim, şiirsel, edebi Azerbaycan`ı Oğuz ceddine, bütün olarak Türk dünyasına kavuşturan bağlar çoktur... Fakat, onların en istikrarlısı ve kutsalı dil faktörü, tek ana dili, Azerbaycan Türkçesidir, Türk ruhu, benliği, özgürlüğüdür. Azerbaycan`ın söz, saz ve sanat tarihinden bütünlükte Türk-Turan âleminin açık ve istikrarlı haritası gözükmektedir. Türklerin dünyada yaşadığı araziler, Türklerin bıraktığı izler burada keşif ediyor ve kavuşuyor...

Bazı Türk halkları zaman zaman sömürge altında yaşasalar da, bağımsız devletçilik bilincinin korunduğu folklor vakfı en zor devrelerde bile kendi

---

* Prof. Dr. - Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, Folklor Enstitüsü Başkanı

ilkelerini ihlal etmemiştir. 11. Yüzyılda Rum`dan Çin`e kadar olan Türk yurtlarında halk bilimi malzemeleri toplayan Mahmut Hüseyinođlu Kaşgarlı “el kalır, törü kalmaz” deyimini “devlet kaybedilir, gelenek-görenekler kaybedilemez” şeklinde sunarak, işte devletçilik ananesinin folklorda yaşamasını, aralıksız bildiren sözü geçen ata sözüyle bile devletçiliğe hizmet yapmıştır. Türkoloji dilbiliminin ve Türk halk biliminin kurucusu olan deha bilgin halk yaratıcılığının zengin örneklerini yazıya geçirmekle folklora ikinci bir hayat; kitap hayatı vermiş oldu. Devletçilik bilincinin kuvvetlenmesi, Türk devletçiliğinin tebliği ve yaygınlaşmasıyla ilgili emsalsiz hizmet gösterdi.

Halk yaratıcılığı örnekleri (bilhassa halk deyimleri) ile zengin ihtişamlı Orhon Yenisey anıtları Türk devletçilik bilincinin reel ve parlak tebarüzü olarak milli bağımsızlık ilkelerini yansıtan çok değerli kitap gibi kültür tarihimizde kendine özgü yer tutmuştur.

Devlet başkanı olarak kendi özel hayatı ve siyasi faaliyetini milli ve bağımsız devlet kuruculuğuna yönlendiren Haydar Aliyev`in teşebbüsü ve başkanlığıyla on yıl önce dünya düzeyinde 1300 yıllık jübilesi yapılan “Kitab-i Dede Korkut” anıtında gizli olan manevi servetimiz de folklorun ve devletçiliğin birleştiği, emsalsiz kaynaktır. Kitapta folkloru simgeleyen aktif işaret sistemi altında tutulan manevi servet folklorun ve devletçiliğin birleştiği eski Oğuz demokratik devleti görölmektedir.

Bu devlette her şey kendi yerindedir. Kitapta korunan metinlere sivil bir toplum modeli işaretlenmiştir. Oğuzlar hiç kimseye tecavüz etmez, sadece tecavüze uğradıkları takdirde savaşa başlar ve düşmanı yeryüzünden siler. Oğuz toplumunda Tanrı nizamı gereğince yüksek düzeyli Hak adalet hüküm sürer, Hak adaleti ihlal eden ise layikli şekilde cezalandırılır. Burada devletçilik kültürü, ahlakı, sadakati ve benzeri tavırlar çağdaş toplum için güzel bir örnek niteliği taşımaktadır.

Korkut Ata`nın öğüt ve nasihatleri eski Oğuz bilgeliklerinden kaynaklanıyor. Atasözü Tanrı sözüyle, peygamber kelamıyla birleşerek ortak devletçilik prensiplerini hak, adalet hükmü gibi en duygulu estetik ifade şekillerinden yararlanarak, dilin, fikrin ve sanatın kavşağında yani folklorda teşhir ediliyor: “Baba mülkünden ne fayda, kafada zenginlik olmazsa eğer”. Evet, bu deyimde “zenginlik- akıl anlamındadır”. Fakat aklın zenginlikle birleşmesi ve bir sözcükte iki anlam yüklenmesi faktörü kişi için hem aklın hem de zenginliğin önemliliğini, kişinin simasında toplumu ve onu siyasi enstitü olarak zenginliği öngörüyor.

Folklor etnik milli kültür sisteminde en önemli strüktürdür. Bunu tebarüz ettiren temel sebep ise folklorun yazılı edebiyattan farklanarak, dolaylı değil, direkt, onu oluşturan subjenin, yani etnosun tefekkürünün, etik-estetik tezahürü olarak ortaya çıkıyor. İşte, bu özelliği için folklor etnik-milli kültürde o kültürün çeşitli tezahür şekillerinin genetiğini oluşturuyor. Etnik-milli kültür sisteminde tüm kultrolojik temayül diğer etnik kültürlerin etkisinde kala ve millilikten uzaklaşabilir. Fakat eğer söz konusu uzaklaşma kökeninde folklorun statüsü kalite göstergesi, milliliğin ölçü ve çapı statüsündedir. Bu anlamda etnokulturoloji sistemde folklorun bölgesel öğrenilmesi çok büyük öneme haizdir. Bu önem değil sadece folklor ırının çağdaş Azerbaycanlı bilincine entegrasi olarak zaruri bir misyon ile sınırlanmıyor, aynı zamanda tümüyle Azerbaycan ve ezcümle Türk etnik-kültürel sisteminin genetiğini, diğer kültürel tezahürlerin ne denli aittliğini belirlemeye yardımcı oluyor.

İşte, bu anlamda folklorun etnik-kültürel sistemde yerini aşağıdaki gibi belirlemek mümkündür:

1. Folklor etno-milli kültür sisteminin önemli birimidir;
2. Folklor etnosun tefekkürünün direkt olarak etik-estetik tezahürü statüsündedir;
3. Folklor etnik kültürün çeşitli tezahür tiplerinin genetiğinde de dayanıyor, başka türlü ifade edecek olursak, söz konusu tiplerin millilik kalitesi folklorlara müncer olunuyor;
4. Folklor milli kültürü kendi kodundan ayrılmaya izin vermeyen “koruyucu” sistemdir: eğer etnosun milli kimliğinin folklor düzeyi fonksiyoneldirse, aşırı kozmopolitizm bile onu kendi etnik dayanaklığını eskitemiyor;
5. Folklorun etnik-milli kültüründeki direkt statü milliliğin ölçü birimlerine müncer olunuyor;
6. Folklorun kendi bölgesel strüktürüyle etnosun milli strüktüründeki olağanüstü “statü” onun mahalli ortam kontekstinde öğrenilme zaruriliğinin en önemli pratik metodolojik temelini oluşturuyor;
7. Folklorun bölgesel kontekste öğrenilmesi onun çağdaş milli bilince entegrasi olarak zaruri milli gereksinimin ödenilmesine yardım ediyor;
8. Folklorun bölgesel kontekste öğrenilmesi onun çağdaş Türk dünyasındaki mevkiininin fonksiyonelleşme kronotopunun genel strüktürü

kapsamında belirlenmesi zaruri milli görevlerin uygulanması da temel yollardan birini teşkil ediyor.

Folklor çok katlı, çok yönlü bir sistemdir. Onun çok sayıda çeşitleri, nevlere, metin tipleri ve varyasyonlarıyla yanı sıra onların strüktüründe değişmez, istikrarlı modeller, mazmun ve ifade kalıpları da vardır. Bu anlamda folklorun kendi işaret sistemi, kendi dil şifresiyle açılan kodları mevcuttur. İstikrarlı modellerde dünya hayret ve insanın iç dünyası “hayır ve şer” gibi iki kutuplu sistemde işaretleniyor. Devlet ve devletçilik “hayır” kutbunda yerleşerek, klasik edebiyatı “Tanrı, peygamber, hükümdar” formülünü sunuyor. Bu formülde hükümdarın kutsal olağanüstü güce yaklaşması devletçiliğin kutsallaşması düşüncesinden ileri gelmektedir.

Folklor tümüyle halkın kendisidir. Ünlü edebiyatçı Bahtin'in sözleriyle ifade edecek olursak, şiir dilin tüm tatlılıklarını kendinde birleştiriyor ve sadece şiirde dil kendi kendinden büyük oluyor. Bu düşünce aynen folklorlara da aittir. Zira folklor halkın tüm kültürel manevi kalitelerini kendinde tebarüz ettiriyor ve sadece folklorlarda halk kendi kendinden büyük oluyor. Kendine dönme, kendinden yararlanma, kendini derk sadece folklorlara dönüşle, ondan yararlanmalı mümkündür. Toplumda herhangi bir düşüncenin anlaşılması için, kamuoyu fikrinin şekillenmesinde folklorun fonksiyonel olanaklarının gerçekleştirilmesi verimlilik açısından iletişimasyonun benzeri aracılıyla kıyaslanamaz. Zira folklorun hafızasında hazır kodlar mevcuttur ve sadece enformatik sinyallerin gönderilmesi onların fonksiyonelliğini sağlamış oluyor.

Folklor milli manevi değerlerin korunduğu bir fondur. En eski dönemlerden günümüze kadar halkın oluşturduğu en güzel değerler, adetler, gelenekler, tavırlar, oyun, yarışma, dans, musiki ve söz onda ihtiva olunuyor. Ama çağdaş teknolojen süreçler, ilmi teknik kalkınma hızlı bir şekilde folklor hafızasını devre dışı bırakabilir. Bu sebeple bir yönden folklorun operatif şekilde toplanması ve baskısı, diğer yönden ise aktif iletişimatif ortama alınması çok önemlidir.

Folklor halkın talihidir: her etnosun talihi onun milli hafızaya ne denli bağlılığından aslıdır. Hafızasına döne bilen halk, onu milletler içinde millet yapan zirveye ulaşabilir...

Her bir halkın bir millet olarak bütünlüğü, ülke olarak tamlığı ve güvenliği etnokosmik hafızanın onu hangi şekilde ayakta tutmasından ileri geliyor...

Türk halklarının büyük bir kısmı devlet bağımsızlığından mahrum bırakıldığı son asırlar zarfında kendi milli kültürlerinden, gelenek ve göreneklerinden, dininden, soy kökeninden ve dilinden ayrı salınmaya çalışılmış, onların milli kendini derkine imkan verilmemiştir.

Sovyetler birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığına kavuşmuş Türk halklarının bağımsız ve milli devlet kuruculuğu sürecinde onların kendi milli manevi değerlerine, bu değerleri kendinde yansıtan çeşitli kültür abidelerine, türkün manevi kültür tarihine hitabı büyük düzeyde artmıştır. Modern küreselleşme sürecinde, bilhassa Batı dünyasıyla entegresinde milli manevi “Ben” in zararsız şekilde korunması için bu müracaatı zaman kendisi bir zarurete dönüştürmüştür.

Milli kendini derk kendinin belirli etno siyasi toplumun içeriği olduğunu anlamakla, yurduna, milli kültürüne, kendi diline sevgi, milli değerlere sadıklık, milli gurur hissine sahiplik ve genel çıkarları kavrama demektir. Milli kendini derk olmaksızın gelenek ve göreneklerin milli etiketin milli özelliğin temel çizgilerinin muhafaza edilmesi, kuşaktan kuşağa aktarılması mümkünsüzdür. Folklor mazini ve istikbali birbirine en sıkı bağlayan, zaman ve mekan değişikliğinde istikrarlı modellerini koruyan öyle önemli bir faktör ki, o olmaksızın Türk halklarının günümüzde ve gelecekte herhangi birliği söz konusu olamaz.

Türk halklarının zengin tarihi kültürel mazisi vardır. Bu zenginlik geleceğe de götürülmelidir. Bu sebeple manevi değerlerin bir araya getirilmesi, bilimsel tahlilden geçirilmesi ve geleceğe doğru adımlayan insanoğlunun manevi hafızasına aktarılması çok önemlidir.